

с (карт)
А 38

кар: 311-Д

Акъбайланы
Азрет

КЪАНАТЛЫ ТАНГ

УСТАВЪ НА СЪЮЗНАТА ПЕЧАТНИЦА
ИЗДАВАНА ОТ ПЕЧАТНИЦАТА
• ДЕТСКО/НАСТАВНИ

Ставрополь кишабъ басманы
Къарачай-Черкес белюмю
Черкесск, 1985

АКЪБАЙЛАНЫ АЗРЕТ

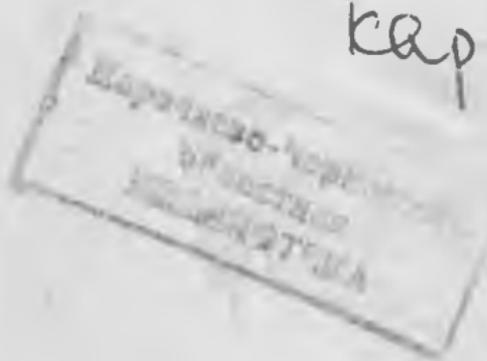
КЪАНАТЛЫ ТАНГ

НАЗМУЛА

Черкесск, 1985

С (Кар.) 2
А 38

кар. 3111

А 38

Акбаев А. А. Крылатая заря. Карачаево-Черкесское отделение Ставропольского книжного издательства, 1985.

96 с.

В книгу вошли лучшие стихи, написанные поэтом. Это раздумья о жизни, о человеческих судьбах, о судьбе нашей Родины, о связи времен и преемственности поколений. Любовь к родной земле определяет главную идейно-тематическую линию сборника.

С (кар.) 2

А $\frac{4702260000-70}{М (159)03-85}$ без объявления

© Ставрополь китаб басманы
Къарачай-Черкес бѣлюмю, 1985

Уллу Ата джурт къазауатда джанын берген
атама — Алийге эмда дунияны асыл шартларын
сакъларгъа меннге осият этиб кетген анама —
Саиджеге атайма.

ТУРНАЛЫ
ТАУЛАРЫМ

КЪАРАЧАЙЫМ

Къарачай десем, кёрюнедиле
Киришли таула, джурлу ауушла,
Эки тёппели Минги Тауума
Келиб къонуучу къушлу булутла.

Къарачай десем, эшитиледиле
Къая ранладан шоркъа тауушла.
Анга тынгылай, кьой кютедиле
Бурма джамчылы сюрючю джашла.

Къарачай десем, нюрлю джанкъылыч
Ауушха, сыртха къанат кереди.
Кюннге эрише, мамыр джериме
Тауланы къызы джарыкъ тёгеди.

Къарачай десем, кёрюнедиле,
Нарт деуле кибик, сагъышлы таула...
Кенг ныгъышлада лахор этелле
Кюмюш сакъаллы огъурлу къартла.

Къарачай десем, эшитиледи
Ариу орайда бу тау элдеде.
Къартла, джашла да тебсей эм джырлай,
Къууанч барады мында хар юйде.

О Къарачайым, Къарчаны джери,
Нечик сюеме кёк сууларынгы!
Джюз тюрлю бояу табыб кёрсем да,
Суратлаялмам акъ тауларынгы...

Къолумдан келсе, сылаб ётерем
Хар суу ташынгы, хар терегинги.
Кёзлерим кёрмей, тилсиз къалсам да,
Джюрегим айтыр атынгы сени...

Къолуна алыб боза аякъны,
Къарт таулу Джуртха алгъыш этеди.
Анга тынгылаб, о Къарачайым,
Кёлюбюз бизни кёкге джетеди.

РОССИЯГЪА ДЖЫРЛАЙМА

О Россия, хурметлиди уллу джеринг,
Байланыбды сени бла таулу кёлюм.
Салам санга, Минги Таудан исси салам,
Насыбына къууанады халкъым тамам.

Сабийлигим, джашлыгъым ётед сенде,
Къартлыгъым да рахатлыды кюнлю джерде

Тауларымы джарыталла акъ тангларынг,
Джюреклеге нюр тегелле адамларынг.

Уруш бизни туугъан джерден айыргъанда,
О Россия, унутмадынг ол заманда,
Джол кёргозте, чыгъаргъаненг джарыкъ
таннга,
Аны ючюн минг бюсюреу этебиз санга.

Мен кереме Къарачайны джашнагъанын,
Россияны ата кездси къарагъанын.
Джашынг кибик, кёзлеринге шош къарайма,
Сюйген джуртум, Россия деб, мен джырлайма.

Берекетди Россияны хар бир джери,
Туз дам бла тюбейдиле шахары-эли.
Къарнашлыкъгъа эм шохлукъгъа сый берелле,
Эшиклени хар миллетге кенг керелле.

ХОРЛАМНЫ КЕЛТИРГЕН АТАЛАГЪА

Биз сабий эдик, билмей эдик
Туугъан джер джаралы болгъанын.
Ата джурт ючюн кёб къан тегюле,
Лчы къазауат къаты баргъанын..

Биз кёрмей эдик Белорус джерде
Акъ къайынны окъ элек этгенин.
Узакъ таулагъа, тюзге, элге да
Душман аякъны соруусуз джетгенин..

...Алай а бир зат кьалгъанды эсде:
— «Къазауат!» — деген сёз ачы эшитиле...
Къара джел джетиб кьуу-шуу этген
Шахарла, элле, арбазла, юйле...

Кьалгъанды эсде ёмюрлюкге:
Мугур болуб школгъа баргъаныбыз,
Онг кьолун уруш тюзде кьалдырыб,
Сол кьолу бла джаза окьутхан устазыбыз.

Сабийле сейирсиниб къарай эдик,
Аскер кийимли устаз классха кирсе,
Къанат битиб учарча бола эдик,
— «Хорлам!»—деген сёзню джазыгъыз десе.

Аны ючюн багъалыды артыкъ да бизге
«Хорлам!»—деген сёз хар бирибизге.
Аллыгъызда ийилиб баш урабыз,
Хорламны келтиргенде, агала, сизге!

ДЖУРТУМА

Сабийликден эсимдед
Устаз берген китабла,
Кёзлерими алалмай
Къараб турдум суратха.

Кремль. Мавзолейде тёрде
Ленин рахат тынчаяд.

Ехтем сыфаты аны
Дунияны джарытад.

Ленин осият этгенди:
Джер юсюне — кърнашлыкъ.
Емюрлеге эсгертмед
Ол ишлеген рахатлыкъ.

Хар огъур танг бла бирге
Кураитла уяналла,
Мамырлыкъны хакъындан
Адамланы сагъайталла...

Озуб баргъан къанатлы,
Тау да, тюз да тынгылайд,
Чыгъа келген кююм да,
Ийнакълай, ол да тынгылайды.

Ехтем уллу Джуртуму
Ишчи эртдени башланад.
Хар бир совет адаг да
Рахатлыкъгъа къууанад.

Ленинчи джарыкъ джолну
Халкъыбыз таукел барад.
Къызыл джулдузлу байракъ
Мамыр кёкде дуу джанад.

Онбеш къанатлы гербни
Будай башла джасайла.

Чөгюч, оракъ эм джулдуз
Сизге джырла айталла.

Къарнаш халкъла джуртумда
Бир юйюрча джашайла.
Беш бармакъча, биригнб,
Хорламланы къатлайла.

Алгъыш айтама бююн,
Сейир джуртум, мен санга.
Къраллагъа баш болуб,
Огъур бла чыкъ хар тангнга...

КЪАЛАЙ АРИУДУ ДЖЕРИБИЗ?

Туугъан джериме суююне,
Учуб келедиле турнала.
Ехтем, ариу гауларыма
Салам бередиле ала.

Наратла джурту кёк таула,
Кёкге джетслле къаяла,
Малла отлагъан талала, —
Бу сейирликге бир къара!

Учмасынла кёгюбюзде
Уу келтирген къанатлыла.
Окъ атылмай джерибизде,
Джашнасынла кёк сабанла.

Къарылгъач уя ишлессин,
Сабий джукъласын бешикде.
Адам адамгъа тюбессин,
Къууанч хапарны эшите.

Къалай ариуду, сейирди
Биз джашагъан кенг джерибиз.
Душман аягъын басдырмай,
Дуниягъа тынчлыкъ излегиз.

КЪАЛАЙ БЕК УШАЙЛА АНАМА

Хар къуру да къараучанма
Кёб тюрю аналагъа.
Сора сагъышлы айтама:
Къалай бек ушайла анама!..

Хар къуру да къараучанма
Суююмлю ана кёзлеге.
Кече, кюн да джарыта бизни,
Аладан джарыкъ тёгюле.

Хар къуру да къараучанма
Огъурлу ана къоллагъа.
Сора сагъышлы айтама:
Къаллай къанатладыла ала!..

Хар къуру да тынгылайма
Анала айтхан алгъышха.

Сабийликден синггендиле
Ашхы сезимле кыызгъа, джашха.

Джашауумда санар эдим
Муратыма мен джетгенге,
Ананы ашхы нюзюрюн
Джетдирсем адам кёлюне...

МАЛКЪАР ТАУЛА

Этезов Пахаутдиннге

Танг шошлукъгъа бёлениб,
Туралла малкъар таула.
Башлары кёкге джете,
Шум болгъанла наратла.

Къая эрнинде джугъутур
Ёхтемлениб сюелед.
Джаз башында Малкъарда
Къалай сейир кёрюнед!

Таулуну ачыкъ сыры
Хар атламда кёрюнед.
Джюрекге джууукъ ауаз
Мында да ариу эшитилед.

Ариулукъну белгисича,
Былай сейирлик тала!..

Алагъа юйюрсюнюб,
Джашайла малкъарлыла.

Мийнк кёкден, сымарлаб,
Къарайдыла джуддузла.
Нюр тегелле, джырлайла
Чырайлы таулу кызла.

Малкъар элде, ныгышда,
Олтуралла къартлары.
Джюрекге джол табалла
Аланы алгышлары.

Бу хурметни мен кёре,
Кёлюме кёб зат келеди.
Джюрегим а, шыбырлаб,
Танг ашхы болсун, Малкъар! —
дейди.

САЛАМ ДЖАШНАГЪАН ДЖЕРИМЕ

Хурметли джерни эртдени
Эшитдиреди макъамын.
Ехтем, ариу тауларыма
Узатад таулу саламын.

Салам — джашнагъан джериме,
Ауушну башы кёгюме.
Къууанчны джазгъан кёлюме,
Джууукъ болугъуз элиме.

Салам — нарагха, ташха да,
Джылла агъартхан къартха да.
Сюйген ишине ашыгъыб,
Гузаба баргъан джашха да.

Салам — бешикде сабийге,
Арбазда чакъгъан балийге.
Махтау чакъырмай кесине,
Адебни тутхан келинге.

Салам — дуппургъа, терекге,
Чайкъалгъан будай сабаннга,
Джерни берскетли этген
Хурметли совет адамгъа.

ЧАПАЕВ ЭЛИ

Дуня джарыкъ сагъайтад бу элни,
Тамашады, сейирди ишчи эртдени,
Тау къобанны орналыб бауурунда,
Акъ къазлача, тизилгенле юйлери..

Элни башында чайкъала будайлары,
Берекетден толгъандыла сабанлары.
Хар ишге джан саладыла адамлары,
Алгъыш сёзлерин айтадыла къартлары,

Ишчи эртден урунуугъа чакъырад,
Кулистан да чагасын къолгъа алад.

— Иги джолгъа бар!—деб, амма ышарад,
Къызчыгъы да ызындан къол булгъай
къалад.

Къурч атына от алдырад Магомет,
Кёк тенгизни джангыртады,—ма хурмет!
Сюрюучю таягъын тюшюрмей къолундан,
Джигер къойчу Батдю барад алгъа терк.

Челек тюбюнде дауурбаз къагъалла
Чемер къоллу Сонияны сют шоркъалары,
Кюнню кирпклерича, нюр чачалла
Джангы ай кибик къыйылгъан къашлары.

Чапаев элни туурасындан къарай,
Бюгюн джашчыкъла къойла кютелле,
Кюмюш акканы сёзюне тынгылай,
Джуртну юсюнден сагъыш этелле...

Элни юсюнден алай айталла:
Сууукъду къышы, джумушакъды джайы,
Элни эл этген а джангыз бир затды:
Къаяча, къаты, чыдамлы адамы.

Тангны кёк тюрсюнюнден бояу алгъанла
Бай, берекетли джерни сыртлыкълары.
Бу хурметге суйюне, ашыгъалла
Ишни суйген огъурлу адамлары.

АНАМЫ ЭРТДЕНИ

Танг да атады таракъ таулагъа,
Шош ёзенлеге къанатын кере.
Уян, ой анам, чыкъ тау хауагъа,
Хоншу-тийреге ашхылыкъ тедже.

Шаркъ эртденни огъурлу къарамы
Ийнакълайды, узалыб, терезенги,
Мамыр кюнню тие сениге джаягъы,
Шыбырдайды, анам, ач сен кёзлеринги.

Анам, кийиниб, хауагъа чыкъсанг,
Кёрюрсе кёгюрчюнню къоннганын арбазда,
Ол бизге мамыр тангны келтиргенди,
Кел да аны боюнчугъун бир сыла.

Акъ кёгюрчюн бла ушакъны къурсанг,
Тюшюрюрсе эсге туугъан кюнюмю,
Мен унутмай къуру да джюрюйме
Сабийликде кёрген акъ тюрсюнюнгю...

Ауруу инджитген къансыз бетинге
Замансыз келиб къалгъанед къартлыкъ...
Бушуу кючлеген джаш джюрегимден
Хатер: из джанлаб барады джашлыкъ.

Болушурмеди деген умутда,
Хар къуру излеб турама дарман.
Алай а неден да багъалыды деб,
Исси джюрекден иеме салам...

Бюгюн узакъда, тенгиз джагъада,
Сенсиз кюнлени мыдах ашырдым.
Ич джарсыууму, шыбырдай тангига,
Къара тенгизде терен джашырдым...

Аны эслейле турна сюрюуле,
Джагъадан учхан кѣб кѣгюрчюнле.
Сени юсюнгден джазама джырла,
Эжиу этелле тенгиз толкъунла...

Кюн да тиеди туугъан джуртума,
Тенгизге, тюзге ол нюрюн тѣге.
Уян, ой анам... ач кѣзлеринги,
Къартха, джашха да кюн ашхы бере....

УМАРГЪА

Барды элде бир адам,
Сабыр-сабыр сѣлешген.
Магъаналы сѣзлерин
Адамлагъа юлешген.

Ол ишине къаджыкъмай
Бар къарыуун салады.
Адамлыкъны хакъындан
Кѣб бюсюреу табады.

Усталыгъы врачды, —
Джамагъатха джарагъан.

Ауругъанны сау этиб,
Анга тенгча къарагъан.

Инджилгенни джарсыуун
Кесиникича билген,
Джюрегини джылыуун
Кимге да тенг юлешген.

Хур джашауну джилтини
Кёзлеринде джанады.
Огъурлу къарамы бла
Адамланы багъады.

* * *

Кече да, кюн да — айланч джоллада,
Ызларын къоя джаш санларымы,
Чыртда эринмей айланлыкъма мен
Излеб табаргъа ашхы шартланы.

Быллай умутла сабийлигимден,
Сагъышда ётед кюнюм, хар кечем.
Ёмюрле джазы, джашауну эни—
Адамлыкъ, сеннге табылмаз ёлче...

Излеб турлукъма ашхы шартланы,
Джазыуум къайры бурса да мени:
Аланы табыб, гюлленича, бериб,
Къууандырыргъа, адамла, сизни!..

ОЛ КЕРТИ ДА АДАМЛЫҚЪНЫ ШАРТЫДЫ

Қыйналаганны аңғаласанг жарсыуун,
Бушуу кюнде джюрегингден қыйғырсанг,
Инджилгеннге шохлукъ қолну узатсанг,—
Ол керти да адамлықъны шартыды.

Ата джуртну неден да бек сыйласанг,
Душманындан, кёз гинджича, сакъласанг,
Рахатлықъны хар қайда да джакъласанг,—
Ол керти да адамлықъны шартыды.

Хар анагъа анангача қъарасанг,
Джетген кюнде джумушуна джарасанг,
Ана қъачны мийикде гуталсанг, —
Ол керти да адамлықъны шартыды.

Сабийчикни бешигинде тебретсенг,
Абынганны аякъ юсюне салсанг,
Кёгюрчюнню юйюрюнге юретсенг, —
Ол керти да адамлықъны шартыды.

Халкъ насыбха энчи юлюш қъошалсанг,
Қыйын кюнде артыкъ да бек эгерсенг,
Кече, кюн да мамыр джашау ишлесенг,
Ол керти да адамлықъны шартыды.

Адамлагъа сен игилик эталсанг,
Қыйынлагъын зауукълукъгъа буралсанг,
Керек кюнде кесингеча қыйғырсанг,
Ол керти да адамлықъны шартыды.

ТЕНГИМИ СЕЗЮ

Балуагъа

Азмы джашайды, кёбмю джашайды,—
Джаратылад адам дунягъа.
Алай а аны джашау джолунла
Сакълайдыла кёб тюрю затла.

Эски Джёгетей, тар ёзенинге
Эки кёзюмю ачхан кюнюмде
Джашау юлюшню бергенсе меннге
Атам-бабам да джашагъан джерде.

Джангы тилленген джаш сабийчик а
Ангыламаед джашау сырларын,
Бушуу, кьюуанч да келиб, джашауда
Хар адам да аны энчи сынарын...

Къачан да бар эди бир муратым,
Мангылай къыйыным бла джашаргъа!
Джуртха, халкъгъа да сиймекликни
Балама да сингдириб къояргъа.

Алай а къаныгъыб сууукъ аджал,
Шош юйюрюме къатылыкъ салды...
Къара топракъ къуюб юслерине
Эки уланымы сабийлей алды.

Ана эмчекни тартхан сабийле
Джерге турсунмай кетмегендиле.

Бушуу джокъламай турсунла элле,
Сабий тюрсюнле ёлюмсюздюле...

Бирде юшюте, бирде джылыта,
Ёсдюрмеди мени джашау эрке,
Къууанч, джарсыу да аралашханла,
Бирде—чыгъанакъ, бирде—гюл бере.

Къыйынлыкъ басыб тургъан кюнде да
Сууукъ къарамагъанма биреуге.
Джюрекге джара салыб кетсе да,
Аууз къара тутмагъанма кишиге.

Биреу ташатын мени сёксе да,
Атын чыгъаргъанма игиге.
Арт аягъы бла ургъан эсе да,
Къамчи джетдирмегенме аджирге.

Ачыкъ джюрекден сау бол дегенме
Терслигими айтыб сёлешгеннге.
Джашау джолумда кёбню сынасам да,
Кёл салыб джашайма бюгююме.

Адамлыкъны хакъындан къол узатханла,
Джууукъ болугъуз, адамла, юйюме.

АКЪ КЕЧЕЛЕ

Джюрекни къыздырыб, гышына
Чыгъалла ашыгъыб сёзлерим,
Нева сууну джагъасында
Къууанчха ачылыб кёзлерим...

Сагъышла, сагъышла, сагъышла...
Ехтем сезимле уягалла.
Шымал кёкню бирден жарыта,
Мында акъ кечеле тууалла.

Бурулуб баргъан кёк толкъунла
Неваны джырын эшелле.
Ол кёзююню сакълагъан кемеле
Узакъ джолларына кетелле.

Акъ кечелеге сейирсине,
Дуниягъа оюм бергенди Ленин.
Биринден бирине кёче,
Джашнарыгъын кёргенди джерини.

Джерде кёбдю сейир кечеле,
Аланы къайсы бирини кёргюн,
Къараб бир кёрген чырт унутмаз:
Акъ кечелени сейир кёзлерин...

ХУРЗУКЧУ КЪЫЗНЫ ДЖЫРЫ

Хурзук тауланы кёбдю джурлары,
Ала бары — бирча ариула.
Ише джигерле — джер джузлузлары,
Сюймеклик джырыны джырлайла.

Джазны белгиси—назик жанкъозла—
Хурзук таланы джасайла.

Кече хурмети — жарыкъ джулдузла
Джюрек тёрюмю кьозгъайла.

Ариу суратдан сени кёзлеринг,
Ышара, манга кьарайла.
Къайда болсам да, ышаннга салыб,
Туурамдан мени марайла...

Ол уллу БАМ-дан джазгъан сёзлеринг
Къыркъынчы письмонг болгъанды.
Дунии башында ариу сёз барысы
Бу письмогъа тюшюб къалгъанды...

Къарла эрийле, суула саркъалла
Хурзукну башы тауладан.
Ой, мени наным келе болурму
Ашыгъыб Учкулан табадан?

Бу ариу джазгъа суююне, турнала
Аууб келелле ауушдан.
Суюмеклигибиз толу болурча,
Сен келирмединг ызларындан...

КЪАЙСЫ ДЖЕРДЕНСЕ СЕН?

Джарыкъ тангымы кёгюню
Ариу нюрюсе сен.
Кавказ тауланы джулдузу,
Къайсы джерденсе сен?

Ариу къыз, сени кѳргенни
Къыйылады саны.
Бурундан келген адетди
Сайлагъан ариуну...

Джанкъылыч бетли, хурметли,
Тауланы кызыса.
Нюрлюсе, ариу иннетли, —
Джулдузну ызыса...

Айдан, кюнден да ариуса,
Къууанчлы джаша сен.
Айыб этме, атынгы айт,
Къайсы джерденсе сен?

Келмейди кеси аллына
Сюймеклик кимге да.
Келчи, келчи огъур танг бла,
Сюймеклик, бизге да...

Джарыкъ тангымы булбулу,
Ариу нюрюсе сен.
Кавказ тауланы джулдузу,
Къайсы джерденсе сен?..

АЛА КЕЗЛЕРИМ АЙТЫРЛА...

Къачхы джангурчукъ тереземи къагъад,
Ол шыбырдайды атынгы.
Сени тансыкълай, мен ийнакълайма
Къол аязымда картынгы.

Дуния джарыгы—ол суймекликди,
Тынгысыз этгенди джанымы.
Киши билмейди, киши эшитмейди
Къыз джюрегимде къайгымы...

Озса да айла, озса да джылла,
Тюрсюнюнг эде джашайды.
Мени джазыуум башха болса да,
Сенсиз джашаргъа къоймайды.

Биринчи тюбег кӛрген кюнюмден
Джюрегим санга илешди.
Таулу джуртуму ариу хурмети
Насыбны бизге юлешди.

Мени джюрегим—сени джюрегинг,
Бир-бирлерине термиле...
Сени атынгы айтыб джырласам,
Дуния ариу кӛрюнед...

Ехтем къарамынг, тау илячиним,
Кӛзюмден чыртда кетмейди.
Джашау джолуму джарытыб турад,
Сууутуб бериб кетмейди...

Бир билге эдинг бек суйгеними, —
Ала кӛзлерим айтырла...
Кӛк джазларымы суйген турнала
Кавказ таулагъа къайтырла.

КЕРЮНДЮ МЕННГЕ СЮИМЕКЛИК АЛАЙ...

Джазгъы джырлагъа тынгылай таула,
Баш къагъа туралла туурамда.
Джюрек джарсыууму къозгъай булбулла,
Барама кетиб орамда.

Кёрюндю меннге сүймеклик былай:
Джер бёленигенча ала кюйюзге,
Огъурлу джазны хурмет кюнюнден
Къууаныб барама юйюбюзге.

Сингди сүймеклик, таза суу кибик,
Кюч алды саным, джаным да,
Алай а, билмейме, не болду меннге,
Тохтады накъырмам, чамым да...

Къол аязынга элтиб салгъанма
Джюрекни алтын ачхычын,
Энди уа чыртда чыдаялмайма,
Аны сен келиб ачхынчы...

ОГЪУРЛУ КЪАРАМЫНГ...

Кёзле арыб барсала да,
Сагъышлыма, джукъу кетгенд кери.
Кёз туурамдан кетмей тураса,
Таралтма да, атла бери...

Джюрегим, кёлум оноулаша,
Кёб оумла къурайла.

Ай кече бла хапарлаша,
Джюрегими тарайла...

Ай булутха барыб киргенлей,
Татлы джукъу сингди кёзлериме,
Гокка хансча, сен да къалтырай,
Тюшдюнг мени тюшлериме.

Ай жарыкъгъа сейир бёленниген
Кёрдюм кыйылган къашларынгы.
Тюнюмдеча, ийнакълай сыладым
Тенгиз толкъунлача чачларынгы...

Табигъат да чомарт ышара,
Алтын кюн тауланы къучакълайды,
Сени ол огъурлу къарамынг
Танг чолпаннга бир бек ушайды...

«САКЪЛА», ДЕГЕНЕНГ...

Аскерге тебрей, сен берген эдинг
Суратчыгъынга къол салыб.
Къолуму кыса: «Сакъла»,—дегененг,
Ызынгдан къалдым таралыб...

Таулу элими къарты, джашы да
Бир кёб алгъышла айтдыла...
Саукъалды айта, узайыб кетдинг,—
Кёзлерим джолгъа къатдыла.

Сюйген Джуртунгу узакъ чеклерин,
Тауун-тюзюн да сакълайса.
Ах, иги сагъан, бир кёрюр эди,
Сен сафда къалай атлайса...

Сен сюел, солдат, сакълыкъны тутуб,
Душман аягъы басмасын.
Сюймеклигибиз, нёгеринг болуб,
Аджалдан сени сакъласын...

САКЪЛАЙЛА...

Джашнагъан джерде, ышара гюлле,
Джашлыкъ джырларын эшелле.
Булбуллу тангла, джайгъы ингрле—
Сынджыр таулагъа тюшелле.

Шахар къойнунда субай наратла —
Керпесленелле джюрек таралта.
Хапарлашалла къайын терекле,
Сакълайла сени ариу тюльпанла...

Майна, чапракълы джашил терекле,
Къанат къагъалла акъ кёгюрчюнле.
Сакълайла сени кёкде булутла —
Джюрекден чыкъгъан ашхы умутла...

Чыкъсанг а, джаным, ингр джолума:
Керти нёгеринг мен а болурма.

Сора джырлачы болуб булбулчукъ,
Хар кече джанган жарыкъ
джулдузчукъ.

* * *

«Эсгериб джюрю, тюзюн айтама,
Акъыл бѣлесе башхагъа»,—
Дединг да меннге гурушха этдинг.
Джууаб сакъладынг ашыгъа...

Къыйналла мени айтхан сѣзлеринг,
Джюрек тенгизча чайкъалды.
Ма ол кюнде сеннге биринчи кере
Болгъанем мен да кѣлкъалды...

САГЪЫШЛА БЕРЕДИЛЕ КЪАНАТЛА.

Сюелеме сагъышлы
Терезени аллында.
Джюрегим шыбырдайды,
Ашыкъ, дейди джазаргъа...

Къоймайдыла сагъышла,
Чыгъара таугъа, тюзге,
Джетмесинле джарсыула,
Адамла, ююгюзге.

Къалам тизиб башлайды,
Сѣзлени акъ къагъытха.

Джерни юсюнден сагъышла
Бередиле къанатла...

Кёзле талмай къарайла,
Кёб зат тюшед әсиме,
Мамыр кюнню джарыгы
Ёмюрлени тийсин джерге!..

* * *

Джашил кырдыкы солумлагъа
Ашхам бауурун басханды.
Тау хауаны эркин тогъусанг,
Джаш джюрегинге балхамды.

Буруш сыртында терекле,
Къурмашча, чыммакъ-акъ чагъа,
Ала скойюнюб кенг дунягъа,
Чайкъаладыла баш къагъа...

Таулада, санга тарала,
Джайлыкъда малла кютеме,
Къараб тур мени аллыма,
Санга джыр, гюлле да элтеме...

ТИШИРЫУ КЕЗЛЕ

Сиз тюлмюсюз, сабий тууса джашаугъа,
Кирпик къакъмай, танг атдырыб тургъанла,
Къыйын кюнде уланлагъа кёл бериб,
Къыйынлыкъны зауукълукъгъа бургъанла!

Сиз тюлмюсюд, эркишпни хар кьайда
Джашаууну тутуругъу, джёнгери?
Сизсиз джашау джукъ да тюлдю дунияда.
Махтау сизге, тиширыуну кёзлери!..

АЙЛЫ КЕЧЕЛЕ

Д ж ы р

Айлы кечеле джарыкъ ётелле,
Булбулла джырлай хауада.
Сюйген джюрекле, толуб тилекле,
Хапар айгалла таулада.

Узат кьолунгу, джарыт джолуму,
Джюрек эшигин ачайыкъ.
Кёкде—джулдузум, джерде—булбулум,
Ашхы умутла чачайыкъ.

Ай да ышара, сен да уяла,
Бир-бирибизге илешдик.
Шахар башында балий терекчик
Насыбны бизге юлешди.

Ай да тегеди туугъан джериме
Джулдузлу кёкден джарыгъын,
Бу ариу кече санга айтама, —
Биргемед, ийнан, джазыуунг.

Айдан уялмай, кёлюнгио бир айт, —
Мен да таулагъа къарайым...
Сюймеклигими ким да эшитирча,
Таралыб санга джырлайым...

АЙМЁЛЕК

Д ж ы р

Фатимагъа

Минги Таулу джуртума
Ай джарыгъын тегеди.
Джюрегими къанаты
Аймёлегим келеди.

Кёксюл тангны джарыгъы,
Суу-сураты джерими.
Къутас чачын джел тарай,
Аймёлсгим келеди.

Тауларымы кёгюнден
Джулдуз юзюб алайым.
Кёк толкъунлу къолунгу
Аязыма салайым...

Сюймекликни джарыгъы,
Аймёлекни сезими.
Дуниямы тынгысыз
Этгендиле кёзлери...

Джулдуз джокълайд кечени,
Тюнюм, тюнюм а—сени...

Турна суйгенча джазны,
Суйгенме Аймёлекни.

Акь кьанаты тангымы,
Къарачай кьыз, Аймёлек...
Джашаууму джарыгъы,
Толкъун кьанат, Аймёлек...

УНУТМА МЕНИ...

Ахыргъы чапракъ тюшед терскден,
Ахыргъы турна учады кёлден,
Къарайма джолгъа кёзлерим талмай,
Кетгененг ол кюн бир сёз айталмай...

Къайдан да кёрдюм джолумда сени,
Къарамынг таргад, къоймайды мени.
Кёзле кёзлеге джарыкъ тегелле,
Джюрегим-эсим санга элтелле.

Тансыкъ болгъанма, чыдаялмайма,
Арабыз тенгиз — атлаялмайма,
Унутма мени бек суйгеними.
Суймеклик, насыб тёкген джерими.

Джазыу тюбетмей, къатылыкь этди,
Шайтан джелчикча, бурула кетди.
Энди турабыз тарала-кюйюб,
Бир-бирибизни алгъынча суйюб...

КѢЗЛЕУ

ЛЕНИНИ ЮСЮНДЕН САГЪЫШЛА

Кюнча джарытад джашау джолуму
Аны къарамы китаб бетледен,
Сабийлигимден, къаламны тутуб,
Харифле джаза башлагъан кюнден.

Ашыкъдырадыла джазгъа кюнлеге
Ленини юсюнден джылы сагъышла.
Адамтыгъына, аны ишине
Айтыучандыла кёбле алгъышла.

Эшитсин бюгюн дун-дуния саулай:
Бск багъалыды апрель ай манга,
Ленини юсюнден джылы сагъышла
Ашыкъдырадыла хурметли тангнга.

Джюрек джырларча, къалай ариуду,
Къалай сейирди джылны бу чагъы!
Ленинден хапар айта турады
Бу джазгъы кёкню джарыкъ къучагъы...

Къуанчыма къуанч къошалла
Къанатлыланы джазгъы джырлары,
Джюрек джырыма эжиу этелле
Тау Къобанымы акъ шоркъалары.

Къая ранлада, тау джайлыкълада
Кенг ёзенледе хар зат джашайды,
Ленинни туугъан кюнюн белгилей,
Бютеу табигъат бирден джырлайды.

Тебсей тургъанча кёрюнедиле
Бурма булутла, кёкде джайыла,
Байрамны бюгюн бирге этейик
Дегенча къарайдыла къаяла...

Джарыкъ кюйюзге ушайды джер,
Тауда, тюзде да — къызыл гоккала.
Кюн таякълагъа бёлениб, тау эл
Джарыкъ къарайды, чайкъала.

Джазны суймеген, багъалатмагъан
Адам табылмаз джерни башында.
Андан да сыйлыд Ленин ма бизге
Ата джуртуму хур джашауунда.

Махтаулу джашла бек кёб тууарла
Адам улуну кёб юйюрюнде,
Ёзге Ленинча огъурлу адам
Бютеу дуняда туумаз ёмюрге.

Джюрек джырларча, къалай ариуду,
Къалай сейирди джылны бу чагъы!
Ленинден хапар айта турады
Бу джазгъы кёкню джарыкъ къучагъы...

СЕН БОЛГЪАНСА, ПАРТИЯ

Халкъны джаны, тёнгеги,
Тебиб тургъан джюреги,
Хар къалайда тереги
Сен болгъанса, партия!

Джашауну кючлю къанаты,
Къурчдан къаты хар заты,
Джол устасы халкъымы
Сен болгъанса, партия.

Мамырлыкъны, бирликни,
Эркинликни, тенгиликни,
Шохлукъну эм тюзлюкню
Сен бергенсе, партия.

Бизге хаман эс бёлген,
Джарсыуубузну терк билген,
Къыйын кюнде кюч берген,
Джол джарытхан, партия.

Халкъгъа тюзлюк излеген,
Мамыр къалала ишлеген,
Къаджыкъмагъан, талмагъан,
Тебмез тауса, партия!..

ТУЛПАР АСКЕРИБИЗ

Махтаулуду, хорламлыды
Къурч тизгинли аскерибиз.
Сакъ турады ол чекледе,
Аны блады джюрегибиз.

Къыйын кюнде аскерибиз,
Артха турмай, джанын берир,
Эркинликни сакълар ючюн,
Отха-суугъа да кирир.

Ехтем Совет Аскерибиз
Чыныкъгъанды, бек батырды.
Чабхан джауну къаушатыргъа
Хар заманда хазырды.

КОМСОМОЛ

Ышангылы, джигер джашы халкъымы,
Сен болгъанса тулпар ишле башлагъан,
Джерде, кёкде, тенгизледе—хар къайда
Тири ишлеб, эркин солуб джашагъан.

Джюздюресе тенгизледе кемеле,
Учураса темир къушла кёкледе.
Сакъ тураса бизни совет чекледе,
Къурч атланы джюрютесе тюзледе.

Алда баргъан, кёб тизгинли комсомол,
Махтаулуса джаш тёлюню ичинде.

Сен туугъанса эркинликни кепгинде,
Партияны джигит джашы, комсомол,

Коммунизмни къууанчы джолунда
Чыныгъаса, урунаса, комсомол.
Рахатлыкны джарыкъ къойнунда
Джырлайса, кёлюнг таукел, комсомол!

Окъуу-билим, ни хали алыуда
Сен къатлайса джетишимле, комсомол,
Ата джуртну бекден-бек бегитирге
Джигер алгъа атлайса сен, комсомол!

САКЪ БОЛСУНЛА БАЛАЛА!

Эсгералмай къалгъан эдим атамы,
Сабий эдим ол урушха кетгенде.
Билалмайма, къаллай эди къарамы,
Кете туруб, меннге, сау къал, дегенде.

Тюз джюрекден къуллукъ этди джуртуна,
Душманлагъа «отдан кёлек» кийдирди,
Къайтмай къалды атам сора ызына, —
Халал кёлден кесин халкъгъа сюйдюрдю.

Налат санга, ачы уруш, минг налат!
Аталаны балаладан айыргъан..
Джокъду сеннге бир инсандан кечмеклик,
Джюрекледе ауур джара къалдыргъан.

Биз сюрбиз Ата джуртну, сизнича,
Душман окъдан бюгюлмеген атала!
Джер юсюнде рахатлыкь турурча,
Хар къайда да сакь болсунла балала!

ДЖАШАУ

Джашау, ачхычым къолунгдады,
Тюбетсенг да тик джарлагъа.
Джазыуум чексиз джолунгдады,
Чыгъарсанг да айланч джоллагъа.

Джашау, къууанч джырым сендеди,
Джашлыкьгъа акь къанат битдирген,
Джашау, ашхы муратым сендеди,
Джаигы хорламгъа тебдирген.

Джашау, хар атламым кёзюнгдеди,
Терс джанына сен ашырма.
Джолларыбыз бизни биргеди,
Сени бла хар къайры да хазырма!..

АНАМ, САНГА

Кюнню биринчи таякълары
Нюрюн чачханча таулагъа,
Джюрекни джылы макъамлары
Атласынла, анам, санга.

Чууакъ кечени джуддузлары
Ышаргъанча инсанлагъа,
Джашаууму жарыкъ джырлары
Ышарсынла, анам, санга.

Кёкде кёксюл кёгюрчюнле
Къууанганча мамыр тангга,
Къууанама, сени кёрсем,
Ийнан, анам, сен баланга.

Къартлыкъ хорлаб къоймасын,
Анам, сени санларынгы.
Емюрлюкге кыалыб кетсин
Джылыуу къолларынгы!..

* * *

Эртденликде
Ийнакъ къуруб кюн таякъ,
Нюрюн теге,
Терземден къарайды.
Бурма терек, суйюнюб,
Танг аяз бла
Къутас чачын тарайды...

Кюн джылыуу
Санларымы тирилтиб,
Ашхы тангны
Джоралайма мен санга.

Термилеме
Эс билгенли беричин,
Кюн таякча,
Джарар ючюн халкъыма...

ДЖАШ САНЛАРЫМ, ЭРИНМЕГИЗ!

Джаш санларым, къарыуугъузну буругъуз,
Кече, кюн да тири джюрюб атларгъа.
Джаш джылларым, хазырлыкъда туругъуз.
Джашауумда хорламланы къатларгъа.

Субай ёсген наратлача кёгериб,
Хар къуру да меннге къарыу беригиз.
Муратымы тазалыгъын эсгериб,
Къанатымы кёлтюрююз, керигиз!

Джаш санларым, сиз да анга борчлусуз—
Къралымы рахатлыгъын сакъларгъа,
Къалайда да унутмагъыз хар къуру
Джаш тёлю бла ал тизгинде атларгъа.

* * *

Дсу къралымда сабийликни
Аламатды, сейирди джоллары.
Аны ючюн болурму хар къайда
Аналаны мийнк сыйлары.

Сабийликин джарыкъ белляуу
Айтылгъанды меннге да тауларымда.
Артыкъ да бек аны ючюн сюеме
Ол кёзююню мен да джашауумда...

* * *

Тоначкир таланы хурмет джеринде
Акь къайынчыкъ керпеслениб къарайды.
Къачан келсем да, джарыкъды меннге,
Къарамы бла джюрегиме джарайды.

Алгъын киби, къара таш да турады,
Къара джерге кымсыз басыб бауурун.
Тау суу да кёмюк этиб къайнайды,
Бнягъынлай бардырады дауурун.

Насыбымы «тейри эшиги» ачылыб,
Марал киби, чыкъгъан эдинг аллыма,
Чегет гюлден тылпыу бере сёзлеринг,
Сейир сезим къошхан эдинг къаныма.

Ал сезим а билмей эди джазыуну
Чамланырын, бир хынылыкь саллыгъын.
Ёшюн уруб, къара джелча, къаягъа,
Сора, тохтаб, кымсыз болуб къаллыгъын.

Кёгюрчюнюм, талай айны сагъышда,
Сюйгенингден хапар ышан сакъладынг.

Бой бермединг бизге къраршчы кьауумгъа,
Сезиминги таза кёлден джакъладынг.

Энди тегед кюн, алгъынча, джылыуун,
Адамла да сюйюб кърарайла бизге.
Джырлайыкъ биз сюймекликни хорламын,
Къошулгъанды джашау джолубуз бирге...

* * *

Кюн барады ташая уясына,
Сакълайса... сакълайса, ташха олтуруб,
Тенгинг келиб турады къатынга,
Созсанг а къолну, тартынмай, бурулуб...

Уяласа барыргъа аны къатына,
Кърарайса, сескекли болуб,
Булбул джетгенди сени къатынга,
Джырлайды ол да, терекге къонуб...

Майна къаяла, джашил терекле,
Шыкъыртсыз туралла ала да, сынаб,
Ташла тил тутуб, ышарыб гоккала,
Сизден кёз алмай туралла къараб...

АИ БУЛУТХА КИРГЕНЛЕЙ

Не эсе да сагъышлыма,
Джукъу кетгенд менден кери.
Ышараса тюз аллымда.
Таралтма да, атла бери.

Джюрегим, эсим оноулаша,
Кёб лагъымла кьюрайла.
Ай кече бла ханарлаша,
Джулдузланы санайма.

Ай жарыкъда эслейме
Сени джая къашларынгы.
Тюнюмдеча, сылайма
Къара толкъун чачларынгы.

Ай булутха киргенлей,
Сингди джукью кёзюме.
Гокка хансча, къалтырай,
Кирдинг татлы тюшюме.

Табигъат да, уяна,
Танг тауланы кючакълайд.
Кюн таякъ да гузаба
Акъ бетинги ийнакълайд.

ДЖАШАЙСА

Эслетмей джюрюй, сынадым сени,
Болмады чыртда хапарынг.
Ишледи джюрек, термилиб бек кёб,
Къалайды энди мадарынг?

Биринчи кёрген кюнюмден башлаб,
Джюрсгим терен илешди.

Баргъан джолуму джарытыб турдунг—
Джюрек джюрекге сѣлешди.

Студент джылла, ашхы умутла
Къууанчлы халда ётдюле.
Джазгъы ингирле, къууанчлы кюнле
Бизге джѣнгерлик этдиле...

Арабыз энди болгъанды ачыкъ, —
Сен кюнден кюннге джашнайса.
Джылла баралла, сен а, тюрленмей,
Джюрек тѣрюмде джашайса...

ТЕБЕРДИ

Мийикледен баш энишге къуюлуб
Шоркъаларынг джылтырайла, джаналла.
Кѣк сууларынг, тапша-агъачха урулуб,
Къаяланы ичлери бла баралла.

Сени юсюнгден кѣб назмула джазылыб,
Ёмюрлени джюреклеге сингенди.
Таулу халкъым хар къуру да балсытыб,
Бу сууунгу, ана сютча, эмгенди.

Тюшлери да, тюнлери да сен болуб,
Былай кемсиз нек сюелле адамла?!
Къыйынлыкъда, зауукълукъда унутмай,
Алгъыш сѣзле айтычандыла ала.

Езенинге мингле бла кьонакъла
Келиб, сенде суюк саулукъ табалла,
Сыйлы атынг джайылгъанды кьралгъа,
Хар кьайда да махтау бла айталла.

Айланч, тик джолланы барады атлы,
Тегюлелле сейир, ариу макъамла.
Джомакъдача тауларынга кьарайла,
Тансыкъларын алалмай, адамла.

Кёк джюзюнге нюрюн теге чомарт кюн,
Ёшюнюнге алтын оюу джасайды.
Джаш джюрегим суймеклигин ма бюгюн
Сеннге джазгъан назмусунда джырлайды...

Хар джыл сайын, бек мардасыз ашыгъыб,
Узакъ джерден бек кёб адам келеди.
Кьонакъ суйген чомарт миллетинг
Кьонакълагъа джылы кьучакъ кереди.

КЪОБАН

Шууулдайса, ёхтем Кьобан, тохтаусуз,
Джокъду сеннге кече, кюн да чырт талыу.
Джашау кибики, алгъа бара джанлаусуз,
Хар кимни да джюрегине боласа асыу.

Сууунг таза. балча, татлы кёрюне,
Джан-джанууар сенден келбет алалла.

Кёк сууларынг, кенг тюзлеге бёлюне,
Сабанлагъа джашил сыфат салалла.

Кеталмайын кюн узуну бойнунгдан,
Къарт да, джаш да сенде солуу алалла.
Толкъунларынг, баш энишге къуюла,
Джагъалагъа мынчакъларын чачалла.

Минги Тауну бузларыны татыуун
Биргенге алыб, узакъ джары кетесе.
Тау халкъыны деменгили тартыуун,
Саламын да къарнаш халкъгъа элтесе.

А И

Дуниягъа кюмюш бояу алдыра,
Ингир сайын джарыкъ бетден чыгъаса,
Адамлагъа ашхы умутла джоралай
Булутланы джырыб, сабыр бараса.

Кючюнг уллу, сыйынг мийик джашауда,
Адам улу хурмет этеди сеннге.
Ариулукъну саулай джерни юсюнде
Сени бла джашайбыз тенгледире.

Хар къайда да алгъыш бла айтыла,
Джер джюзюне халал къуллукъ этесе.
Джарыкъ керек болгъан джерни барына
Бек ашыгъыб терк огъуна джетесе.

ЕМЮРЛЮК ТЛУУШ

Поэма

Уруш тюзде джигитлик этиб
елген аталагъа атайма

Багъалы джерим, тыйыншлы кёрюб,
Джазны чагъына чакъырдынг мени.
Акъыртын солуй, мутхуз кюнюнгде
Кёк кюйюзюнге ачдым кёзлени.

Сансыз этмейин айырыб ол кюн,
Джазыу бутакъны узатдынг меннге.
Соруусуз джетиб ачы къазауат,
Ата ыйнакъны къоратды кеннге...

Атамы ызы, тартаса мени
Азгек ёзенни ёрге-энишге,
Азгек, атамча сюеме сени —
Бересе къанат сен джаш джюрекге.

Аякъ юсюне миннген кюнюмден,
Джерим, тылпыуунг дарманды меннге.
Рахатлыкъ ючюн джан берген ёхтем
Атамы ызы къалгъанды сенде...

Кавказны чалбаш таракъ таулары,
Ма, сюелесиз кюнден нюр алыб —
Огъурлу эртден атханы сайын,
Кёкге чыгъасыз омакъ джасалыб...

Къууанчлы майны джарыкъ кюнюнде
Тартады мени тау джолчукъ ёрге.
Субай наратла, сабыр шууулдай,
Эжну этелле хурметли ёзеннге.

Къарайма сизге, Теберди таула,
Бурма чегетли сыртларыгъызгъа.
Атамча, джылы салам береме
Мен да огъурлу къартларыгъызгъа.

Талпыб къарайма Муху ауушда
Таякъ джангурлу кёк ингирлеге,
Атамча, кийиб джамчы эм башлыкъ,
Барама бюгюн кьой сюрюулеге.

Атамы ызы къалгъанды сенде,
Кёрмесем да кесин бюгюнлюкде.
Шоркъалы ёзен, джаным, Азгегим!..
Болгъанма къонакъ мен да бешикде.

Къараб кёргенлей, кёрюндюнг кёзге
Къучакъны ачыб тургъанча меннге.
Тансыкълаб, кюсеб, болмайын ёзге,
Джашлыкъ саламны келтирдим сеннге.

Къайдады атам? Къошда болурму?
«Атам, ата-а-ам!» — деб кычырды
джюрек.

Джууаб эшигмей, мурат толурму,
Тауладан таууш чыкъды гюрюлдеб.

...Озса да кёб джыл, саркъса да кёб суу,
Джарыкъ джырлайса, бауурум, Азгек!..
Туралла къошла, хуна буруула,
Алай а джокъду атам а, Азгек...

Узун наратла, къашха къаяла! —
Этигиз манга бир мадар.
Эй, эски къошла, джагъада ташла!
Атамы юсюнден айтыгъыз хапар...

Майнама, атам чалычу тала —
Кёрюнеди кёзге чалкъы ызлары..
Къапхакъ башындан эшитиледи:
«Суусаб келтиригиз!» — деген ауазы.

Кюнорта сюрем. Кюн къыздырады,
Сюреди суугъа тюклю къойланы.
«Ата-ам, ата-а-ам!» — деб къычырды

джюрек,

Кёкге джая къарышхан къолланы.

Джюрегимден чартлагъан сёзле да
Эрлай хауагъа сингиб кетдиле.
Меннге къаяла, джан аурутханча:
«А-та-а-ам!» — деб мыдах джууаб этдиле...

Азгек ёзеннге кере къанатла,
Джан-джаныуар джырлайды бирлешиб.
Меннге кёл этиб тургъан наратла
Шыбырдайдыла бирден, тиллешиб.

Ма бу халымы эслейди ол кюн
Муху ауушдан тюшген бир атлы,
«Салам алейкум!»—деди акъсакъал,
Сый бериб, къолун тутдум ол къартны.

...Къарт хапар айтады: «Тау

джайлыкълагъа

Чалкъычы джыйын чыгъыб тургъанды.
Сени атанг бек оюнчу-чамчы,
Этимли, уста улан болгъанды.

Кёзлерин джаба къалын къашлары,
Атанг узун бойлу адам эди.
Чырт эсибизден бизни кетмейди,
Огъурлу къараб, сейир кюлгени.

Къол таш атыуда, тутушда да,
Джыйында атанг таукел болгъанды.
Танг белги бере, къолунда чалкъы, —
Чалкъычылагъа юлгю болгъанды.

Ол къайгъырыулу, чырайлы киши —
Тюзлюкню тамам бек джакълагъанды.
Тыйыншлы кёрюб, джыйын атангы
Акъсакъалгъа да кёб сайлагъанды.

Суюб тауланы, кютюб малланы,
Джашауун таулада ашыргъанд ол...
Ёзге, башланыб бир ачы уруш,
Джуртун сакъларгъа кетди бир кюн ол.

Бизни къралгъа зорлукъ муратда
Къанлы душманла, айтмай, чабдыла.
«Рахатлыкъ джашау бузулсун!»—деб
Къара къазауат ала ачдыла.

Зулмучула къазауат ачхан кюн,
Элlege зарауатлыкъ салдыла,
Сабийни, къартны, кѣб инсанланы
Юйлери отджагъасыз къалдыла.

Ата джуртну къыйын кюнюнде
Тору аджирин эрлай джерледн,
Сауут-сабасын алыб къолуна,
Атанг урушха таукел тебреди.

Гитлерчиле излелле мычымай
Украинаны мууал этерге.
Белоруссиягъа ёртенни салыб,
Сора Россиягъа терк джетерге...

Къарнаш миллетле, туруб, бирлешиб,—
Къара кюнде кенгде къалмалла. —
Къралыбызгъа къатылгъан джаугъа
Къоргъашын джангур, ёлюм ачалла.

Сталинграддагъы сермешнуледе,
«Ура!»—деб, джаугъа къушча атылды.
Душман къолундан джюзген сууукъ окъ
Атангы джюрегине чанчылды...

Айтды ахыр сёз орус тенгине:
«...Къанлы душманны кёрге кёмюгюз!
Хорламлы болуб, Азгекге барыб,
Тебердини да, шо, бир кёрюгюз...»

Джазыу джолу тохтады атангы,
Уянмаз джукъу басды терк аны.
Каскасына къонуб, акъ кёгюрчюн,
Аны кёзюне мыдах къарады...»

...О, ачы уруш, ачы къазауат,
Танытмай къойдунг ата тюрсюнюн,
Кёзлеге — суу, джюрекге — джарсыу
Салгъанса анама, меннге да ол кюн...

Ана джыламукъла кёб кёзледен
Къан тамчыла болуб акъдыла,
Джауну ууундан Ата джуртума
Азмы тюшдюле кетмез джарала...

Зулмучуланы джетиб зараны,
Бутсуз, къолсузла уа санаусуз джюзле...
Къыйынлыкъны сынагъан сабийле —
Бюгюн азмылла бизде ёксюзле?!

Азмылла бизде башсыз къатынла,
Эрсиз да къалгъан, джашсыз да къалгъан?
Джюрегинг эрир, барсанг къатына...
Ётген азабдан чачы агъаргъан.

Азмыды бизде, джангы келинлей,
Къазауат кюнден башсыз къалгъанла?
Джылла бла сакълаб, азыб кёзлери,
Ёмюрлюкге насыбсыз болгъанла...

Къарангы болуб турурла таула,
Чыкъмаса ай да, кюн да орнундан.
Насыблы тенгле — атасы саула!—
Байрам этелле тутуб къолундан...

...Эй, атам, къайда басдырылгъанса?
Узакъ элдеми, огъесе тюзде?..
Бюгюн а мени джокъ эди хатам,
Сенден хапарсыз болгъандан ёзге.

Къабырны башы бузлабмы турады? —
Эрин джылыуум эрлай эритсин,
Огъесе кюнмю кемсиз къыздырады? —
Кёзюмден тамчы къысха джибитсин...

Къралгъа чабхан къанлы джаулагъа
Сен шкогунгу таукел бургъанса,
Джюрегинг элек болуб къалгъынчы,
Таулуну сыйын мийик тутханса.

Ауушла башы къарла джылтырай,
Кюн джетсе, эриген да этелле,
Сени юсюнгден ауур бушуула
Не иссиде да эрирча тюлле.

Джангыз суратыгг бла ант этеме,
Мамырлыкь дуняны джакьларгъа.
Ата джуртума сюймеклигинги
Кир къондурмайын сакьларгъа!

Атамы ызы, тартаса мени
Азгек ёзенни ёрге-энишге,
Азгек, атамча сюеме сени —
Бересе къанат сен джаш джюрекке.

Озалла джылла, саркъалла суула,
Джарыкь джырлайса къачан да, Азгек!
Джашнайла таула, джырлай булбулла,
Алай а джокьду атам а, Азгек!

Аякь юсюне минген кюнюмден,
Джерим, тылпыуунг дарманды меннге:
Рахатлыкь ючюн джан берген ёхтем
Атамы ызы къалгъанды сенде...

КЪНАТЛЫ
ТАНГ

САБИЙЛИГИМЕ КЪАЙТА...

Тенгизде. Къайыкъда джюземе,
Толкъунла тебретедиле мени.
Сабийлигиме къайтарадыла,
Къозгъайла терен сезимлени...

Бешикде... Анамы эслейме.
Акъ къоллары ийнакълай мени.
Бетиме къараб ышаралла
Джыламукъла джуугъан кёзлери.

Юйюбюз. Атам а аскерде,
Душманны ууатады кёбюн,
Эркелете, белляу айтады
Анам, тирилтиб кесин.

Арбазда. Сабийле ойнайла,
Кёгюрчюн да кёкде кёрюндю.
Рахатлыкъны джарыкъ нюрюн
Келтириб джюрегиме тёкдю...

Теберди! Аламат макъамынг
Анамы сырындан кѣчгенди.
Джашил джеринг — атамы юю:
Кѣз гинджиме ёмюрге тюшгенди...

...Сермеди кѣкден таякъ джангур.
Джууунганла къачдыла джагъа, ыа,
Сабийлигим кючлеб мени уа,
Къоймады санымы талыргъа,

«Джибинг, терк къайт бери!»—деб,
Тиширыу ауаз мени сагъайтды.
Тенгиз — бешигим, тансыкъ элалмай,
Сабийлигиме энтда бир къайтдым...

КЕЛИННИ ТЕБСЕУЮ

Д ж ы р

Къыз чыгъа эсе, келин келеди,
Эки юде да къууанч болады.
Алгъыш айта, орайда гарта,
Къарачайда той алай барады.

Арагъа чыгъыб сыйлы акъсакъл,
Къууанч тебсеуюю аллын башлайды.
Анга сый бере хурметли келин,
Суююмлю къараб, эслеб атлайды.

Къартны джашны да кёлю джарыкъды,
Къууанч келгенди саулай элге.
Нюрюн тёге, огъурлу келсин,
Харе уругъуз, тенгле, келинге.

Джазыу тенгеле алгъыш этейик:
Сабий кюлкюден толсун юйюгюз.
Джер да джашнай, насыбха атлай,
Зауукълу ётсун кюнде кюнюгюз.

Адеб-намысны сакълай билсегиз,
Ашхы муратла, келин, толурла.
Къайынны суюсенг, тийрени билсенг,
Сенлей насыблы кёбле болурла...

Къалай сейирди, ариуду джуртум,
Суюгенлеге къанат болады.
Алгъыш айта, орайда тарта,
Къарачайда той алай барады.

ЭНТДА БИР ТАНГ АТХАНДЫ КЪРАЛЫМА

Джайгъы тангым тау элими сагъайта,
Кюмюш джарыгъын тёшейди джериме.
Малчы тенгим ат белинде ашыгъад,
Сыргны огъартын ызлай танг бла бирге.

Энтда бир танг атханды къралыма,
Ишчи керегин алгъанды къолуна.

Ким да атланганды урунуу джолуна,
Умутлуду джетерге муратына.

Сен да барчы санларынгы кьатдырыб,
Сайламайын тюзню, ташны, тик джерни.
Джашаугьа кьууат салгъан — ол адамды.
Кьадал, урун, бош ийме кюнлеринги.

Ашыкъ, неден да багъалы заманды,
Джарты кьойма хар кюнде этеринги.
Бююн эталлыгъынгы тамблагъа кьойма,
Адамла билирле игилигинги.

Хар огъур танг бла бирге сен да тирил,
Таукел узал, терк кьымылдат санынги,
Ишни аууру, дженгили да болур..
Хомух болма, кьадал, сал кьарыуунгу.

ДЖЮРЕГИМДЕН АЙТАЛСАМ

Джюрегимде бишген назмугъа
Сингдиралсам халкъымы сырын,
Аны окьугъан адамлагъа уа
Кьартларыбызны алгъышларын.

Олсагъатда мен санар эдим
Ашхы муратыма джетгеннге.
Адамлыкъны, шохлукъну шартын
Келлик тёлюлеге элтгеннге...

Биринчи сүймеклик
Болуб гокка хансчыкъ,
Джюрек бачхамда чагъады,
Хар эртден сайын
Манга къанат бериб,
Биргеме джолгъа чыгъады...
Бу ашхы сезим
Къарангы кече,
Чолпан джулдузча,
Джолну джарыгад.
Кёкде учсам да,
Джерде барсам да,
Туурамдан кетмей,
Ышарыб турад...

СЮЙМЕКЛИК ТИЛДЕ

Амгъата башы къалын чегетде,
Ёседи субай къайын терекчик.
Ол къуру да сюеледи къубулуб,
Къубулгъанча отоуда келинчик.

Сюрюучю джаш къатына барыб,
Таягъын бир джанына терк атды.
Зыбыр къоллары бла белчигин сылай,
Уппа эте, терен ахсынды...

Буюгъуб тургъан тилсиз терекни
Джашил сыргъалары къалтыралла.
Адам джарсыуну ангылагъанча,
Сюймеклик тилде ала джырлалла...

СЁЛЕШСЕЛЕ СЮЙГЕНЛЕ...

Тюбешселе суйгенле,
Терекле шыбырдайла.
Сёлешселе джюрекле,
Джулдузла джарыйла...

Тюбешселе суйгенле,
Джериме къууат келеди.
Сюймекликни къууанчы
Таудан, тюзден да ётеди.

Сёлешселе суйгенле,
Джашил бет алады джер.
Бу дуня арнулукъну,
Шо, сен да къараб бир кёр...

Сюймекликни къанаты
Тейри джарыкъгъа ушайд,
Ариу, сабыр хапары
Къушдан да дженгил учад.

Сюймекликни сезими
Сууда чабакъча джюзеди.

Сюймекликни ачыуу
Тютюнсюз отда кюйдюреди.

Тюбешселе суйгенле,
Озуб кеталмаз атлы.
Къарайла сейирсиниб
Хар адам, хар къанатлы.

Сёлешселе суйгенле,
Уянадыла таула.
Аланы эслегенлей,
Джырлайдыла булбулла...

ДЖАНГЫЗ КЕСИНГЕ...

Д ж ы р

Сукъланама къанатлыгъа —
Кёрлюкдю сени.
Джюрегими таралгъанын
Билдирсе мени.
Ашыгъама, ариучугъум,
Джазны кюнюне,
«Сюймеклик» деб мен джазар ючюн
Кёкню джюзюне...

Сукъланама Кавказымы
Кёк тауларына.
Ала къуру да къарайла
Сени аллынга.

Ийнакълайла мени ючюн
Ышара санга,
Чакъырадыла бизни да
Суймеклик тангнга.

Сукъланама адамларына
Келир ёмюрню,
Ариулугъунгу джырларла
Ала да сени,
Мыдах болмай ол заманда
Ашыр кюнюнгу.
Джашарыкъса джырларымда,
Сакъла кесинги...

Джерни ёшюнюн джасайдыла
Кёксюл будайла,
Сабан джашнатадыла
Ол джашил джайла.
Биягъынлай чагъадыла
Чегет этекле.
Сагъышлана сакълайдыла
Чынар терекле.

Сукъланама дуняны
Сейирлигине,
Ариулукъну белгисича —
Джаш тюрсюнюнге.
Джашауумда, хар заманда
Береме багъа

Сени меннге джолукъдургъан
Ол ашхы адамгъа.

Нюр тѣгюлед чырайынгдан,
Джылыта джерни,
Джашаууму нюр таягъы,
Сейир эртдени.
Игисагъан, тюшге эдинг
Келиб юйюме.
Бар эсими берир эдим
Сеннге суйюне...

Тауларымы кѣгюрчюню —
Джазгъы гоккасы.
Суймеклигими сезими
Сенде тохтасын.
Ай да, кюн да экибизни
Алай джарытсын:
Джашауумда энди сенсиз
Кюнюм батмасын...

СЕН ЭСИМЕ ТЮШГЕНЛЕЙ

Д ж ы р

Джазны тангы атханлай,
Сен эсеме тюшесе.
Кюн да нюрюн чачханлай,
Насыблыма, билесе.

Гокка хансчыкъ чакъгъанлай,
Сен эсима тюшесе,
Ол да мууал болгъанлай,
Сагъышлыма, билесе.

Турналаны кѳргенлей,
Сен эсима тюшесе,
Кѳкге садакъ атылса,
Сагъышлыма, билесе...

Къуш уядан учханлай,
Сен эсима тюшесе.
Чыпчыкъ андан къачханлай,
Сагъышлыма, билесе...

Булбул джырын тартханлай,
Сен эсима тюшесе.
Сенден хапар айтханлай,
Насыблыма, билесе...

Ай туурагъа чыкъгъанлай,
Сен эсима тюшесе.
Кесинг нѳгер болгъанлай,
Насыблыма, билесе.

Чолпан джулдуз чыкъгъанлай,
Сен эсима тюшесе,
Андан ариу кѳрюне,
Джашаууму нюрюсе...

КЪАНАТЛЫЧЫКЪ..

Акъбоюн къанатлычыкъ узакъдан
Учуб келиб къоннганды.
Ычхындым деб тузакъдан,
Къууанч тыбырлы болгъанды.

Кёб къанатлы, тегерекден
Джыйылыб, лахор къургъандыла.
«Къайда игид джашау?»—деб
Мындан хапар соргъандыла.

«Джюреклери гыб-гыб эте,
Анда уа—халкъла джашайдыла,
Къыйынлары зыраф болуб,
Тузсуз хантла ашайдыла.

Сизге тиед джарыкъ кюн,
Анда уа—мутхуз кёрюнеди,
Сизде—чомарт толгъан ай,
Анда амалсыз тёнгерейди.

Сизде ариу чууакъ кёк,
Анда—хаман булут басады.
Артыкълыкъгъа чыдааялмай,
Урунган халкъ къобанча къобады.

Насыблыма сизни бла
Бу джуртлада джашаргъа.
Мамырлыкъгъа къанат къагъыб,
Халал урунуб ашаргъа...»

СЮЕМЕ АНА ТИЛИМИ

Сюеме мен, ийнакълайма ана тилими,
Андан ала башлагъанма билимни.
Тили барды хар джанны, джаныуарны,
Алай а онглуду тили адамны.

Ана тилим, сѣнгмез кюнюмсе сен.
Бир зат джокъду багъа бла санга джетген.
Сени кюнюнг бла сѣгернкме осаллыкъны,
Сени бла махтарыкъма асыллыкъны.

ТИЛЕЙМЕ СЕНДЕН...

Сюймеклик эртденнге
Тюшюрген сен болдунг.
Сюймеклик генгизде
Джюздюрген сен болдунг.

Экибиз тюбешсек,
Чагъарла гюлле,
Айырылсакъ, джел къагъыб,
Чапракъла тюшерле.

Кюн къалсакъ тюбешмей,
Джыл кибик кѣрюнюр.
Хар бир такъыйкъа
Ай кибик кѣрюнюр...

Таулагъа къарасакъ
Экибиз бир кѣзден,

Джашлыкъ да джырлайды
Насыблы джюрекден.

Джашауда мен сенден
Бир затны тилейме:
Джюрскни тап-таза
Боллугъун излейме...

КЪАЙДАН БИЛИРСЕ

Кюзюде къараб кёрюрсе
Тыш сыфатынгы.
Алай а къайдан билирсе
Ич дуниянгы?

Адамла айтыб эшигирсе
Игилигинги,
Алай а къайдан билирсе
Кеси халинги?

Сагъатха къараб билирсе
Сен заманынгы.
Алай а къалай эсеблерсе
Юй байлыгъынгы?

Базманнга тюшюб билирсе
Ауурлугъунгу,
Алай а къалай ёлчелерсе
Адамлыгъынгы?

Врачха соруб билirse
Ауругъанынги,
Алай а кимден билirse
Джашау къадарынги.

Тюкенден сатыб алыrsa
Хар не керегнинги,
Алай а къайдан алыrsa
Ишленмекликни?

Булутсуз кёкню кёрюrsa
Керти тазалыгъын,
Алай а неде кёрюrsa
Джюрек тазалыгъын?..

ТАНЫШДЫКЪ ТОЙДА

Танышдыкъ бир тойда,
Экибиз тюбешиб.
Тебседик, сёлендик,
Джюрекле илешиб.

Согъулду тау къобуз
Зауукълу, тауушлу.
Джарыкъды харсыбыз —
Арбазда той уллу...

Джырладыкъ къошулуб,
Бир джерге олтуруб,

Ышара башладыкъ
Туурада биз туруб.

Къууанча къарадыкъ
Экибиз бир кёзден,
Къошулуб джырладыкъ
Насыблы джюрекден.

Ойнатыб санланы
Урчукча бурулдукъ,
Сюймеклик отуна
Бир сейир тутулдукъ...

Харсла да таркъайыб,
Чачылды тоюбуз.
Шахарны арасы
Биргеди джолубуз.

Сюймеклик сезимни
Кючюне сыйындыкъ.
Алай бла экибиз
Бир юйге джыйылдыкъ...

АНАНЫ САГЪЫШЛАРЫ

Ана, табада гырджыи бишире,
Олтурады печни къатында,
Туурагъанланы тенг юлеше,
Къарайды балаларыны аллына.

Къууаныб, чабыб кириб келеди,
Оюнун къоюб, джашчыкъ орамдан.
«Атам табылды! — деб кычырды. —
Эшитдим аны чыган къатындан...»

Бу хапар илгендирди да ананы,
Къолундан исси табасы ычхынды.
Тюшюб, сабийни бутун кюйдюре,
Тёнгерей барыб, жарылды-сынды...

— Оу! Мен джарлы!—деб кычырыкъ
эгиб,

Ана тауушдан толтурду юйюн, —
Мен андан эсе ёлге эдим, — деб,—
Кёкюрегине кысыды сабийин.

— Мени джер къабсын, къолум
къурусун!—

деб къаргъады аяусуз ол кесин,—
Дуня жарыгъым, джашау насыбым,
Ол сизсиз,—деди—алты сабийим.

Узаймай барыбыз да олтурдукъ
Юйде тепсини тёгерегине.
Анамы ол кюн тепсиде алгъышлары
Бир бек джаралла мени джюрегине...

«Хаман огъур танг атсын джерибизге,—
Деди ана,—къралыбыз джашнасын!
Кёб берекет, насыб—элибизге,
Къазауат оту энди джанмасын».

...Ана джашауну эртде атханды,
Ата да къайтмады ызына.
Алай а экисни иннетлери
Джашайды бюгюн балаларында...

СУКЪЛАНМАЙМА...

Сукъланмайма джашауунга, тилчи, сени,
Айла, джылла орун табмай къалтырагъан.
Ичинг къара кёсеу болгъанын билдирмей,
Адамлагъа кёзбау болуб дайым тургъан.

Сёзюн эте биреуню ачытыр ючюн,
Кече, кюн демей, джан-джанынгы
къармагъан.
Джашайса, арбазынга кюн тиймейин,
Кеси насыбынгы кесингсе урлагъан.

Сиз адаргысыз. Ичибизде тюбейсиз.
Огъурлу джер да кёлтюреди сизлени.
Сизни ууугъуздан мингден биреу джарсысын,
Алай а джарсыталмазсыз сиз кёблени...

* * *

Мен озуб бара орамда,
Сен терезеден къарайса.
«Къууанчым, джаным, сабыр бол!»—деб,
Ичингден ахсына тураса...

Кюн таякъ болуб джолумда,
Джарытаса кёзлерими.
Гокка хансчыкъ болуб къолумда,
Джылытаса джюрегими.

Асыры кемсиз къыйналма,
Къайтмады деб суйгеним.
Ашыгъыб эртде чакъырма,
Кеси баргъынчы джюрегим...

* * *

Ертенланы Азретге

Джюрегингден къайнаб чыкъгъан сёзлеринг
Ма бююн да биргебизге джашайла.
Туудукълагъа къоюб кетген оюмларынг
Битим берген сабанлагъа ушайла.

Оюмланы тенгизине ашырыб
Джюзджюрюге боллукъса сен адамны.
Китабларынг учундурад джюрекни,
Хар бир сёзюнг—деменгили эм дамлы.

Мууалланныкъ тюлдю сени терегинг—
Ол халкъына сыйлы кёгет береди.
Ана тилин сие билген хар таулу
Фахмунг ючюн сени сыйлы кёреди...

САНГА ДЖЫР, ГЮЛЛЕ ДА ЭЛТИРМЕ

Джашил кырдыклы солумлагъа
Ашхам бауурун басханды.
Тау хауаны эркин тогъусанг,
Джаш джюрегинге балхамды.
Буруш сыртында терекле
Къурмашча чыммакъ-акъ чагъа.
Ала суюнюб кенг дунягъа,
Чайкъаладыла баш къагъа...
Таулада санга тарала,
Джайлыкъда малла кютеме.
Къараб тур мени аллыма,
Санга джыр, гюлле да элтеме...

ХАР ЗАТНЫ БАРДЫ ДЖАНЫ...

Хар затны барды
Энчи ышаны,
Джерими—дамы
Дуняны—тангы.

Кырдык ёееди
Кюннге кериле,
Тау сюеледи
Кёкге тиреле.

Джулдуз чыгъады
Ашхам болгъанда,

Гугурук кычырады
Танг атханда.

Хар нени барды
Кесини джыры.
Ауушну—къары.
Адамны—сыры.

Кюнню джарыгы,
Сютню акълыгы.
Отну джалыны,
Чибинни джаны.

Къалай игиди
Джашауну бары.

ДЖАШАУ

Джашау, ачхычым къолунгдады,
Тюбетсенг да тик джарлагъа.
Джазыуум чексиз джолунгдады,
Чыгъарсанг да айланч джоллагъа.

Джашау, къууанч джырым сендеди,
Джашлыкыгъа акъ къанат бигдирген.
Джашау, ашхы муратым сендеди,
Джангы хорламгъа тебдирген.

Джашау, хар атламым кёзюнгдеди,
Терс джанына сен ашырма.
Джолларыбыз бизни биргеди,
Сени бла хар къайры да хазырма!..

ДОММАЙДА САКЪЛАЙМА...

Акъ башлыкълары
Доммай тауланы,
Хар къуру сени сакълайма,
Гоначкир сууну
Кёк джаякълары,
Толкъунла джырлаб башлайла.

Сюйген джюрекни
Джырлагъанына
Къаяла, къушла тынгылайла,
Таулада ёсген
Гокка хансла да
Алгъынча сени сакълайла...

Кёк къанатлыла,
Наратла джурту,
Сюймеклик, сени сакълайла,
Тауланы къызы —
Джарыкъ джулдузу,
Атынгы айтыб джырлайла...

Кёз кирпичлеринг
Кюнден нюр алыб,
Манга сюйюмлю къарайла...

Назик сёзлеринг,
Кёрген кюнлерим...
Сенсиз джашаргъа кьоймайла.

Сюймеклик тангы
Атыб келеди —
Сейир джарыкьгъа кьарайма,
Доммай талагъа
Келлик джолунгу,
Джаным, ашыгъыб сакълайма...

САУ БОЛУГЪУЗ, ОРУС АДАМЛА

Кимни да джазылыбды мангылайына
Туугъан кюнюнден джазыуу деселе,
Бир бек сейирсине эдим сабий кюнледе,
Абаданла алай айгыб сёлешселе...

Джазыу кёб кере джарсытса да кёзюуде,
Табсызлыкь теджемегенме биреуге.
Къыйынлыкь тауу басхан кюнледе да
Къалгъанма кертилей джюрегимдегине...

Эртде айырылыб ана тыбырдан,
Эседди кёзлеге джыламукуь ургъаны.
Дайым анамача къууанганлай келеме,
Россияны болгъаным ючюн эмчек уланы.

Болгъанды, сыйынмай къаугъа джюрекге,
Сабий банымы алыучум суу джастыкъдан,

Огъурлу къоллары джетиб сылагъанлай,
Сюйюндюм, джашыча, джылытхан

Джуртума.

Озгъан джашаугъа бурулуб къарай,
Сау болугъуз, дейме, керти орус адамла,
Къыйын кюнде онгсузгъа къол созгъанла.
Адамлыкъ хакъындан къаджыкъмай кюреше,
Тюзлюкню байракъ этиб алгъа баргъанла!

Сау болугъуз, дейме мен, орус адамла,
Бирча огъурлу хар къайда ышаргъан.
Чыртда кесине махтау излемей,
Джюрек джарыгъын кимге да чачхан.

Сау бол, Ата джуртум, ёлчелемей
Ариулукъну саугъа этгенинг ючюн,
Сау болугъуз, дейме, орус адамла,
Огъур, джарыкъ да тёкгенигиз ючюн.

Бююн мени ёсдюрген таулу джуртуму,
Дуня эртдени, джазы джашнайла.
Сау болугъуз дейме, орус адамла,
Джюрек джырымы сизге суйюб айтама.

АММАНЫ ОСИЯТЫ

Джашаууму чархы бурула келиб,
Буз джарны эринде сирелгенме.
Джокъду бир эли ызыма къайтыргъа,
Озгъан джылла кёзюме кёрюнслле...

Тилим тутулуб, кёзле джумулгъунчу,
Ахыр сёзлени айтама сизге.
Джуртун, халкъын суймеген—насыбсызды,
Сакъ болугъуз, балаларым, джеригизге!

Къууанчлы джашагъыз сиз джеригизде,
Арбазда чакъсынла джашил терекле.
Тюзлюк, ашхылыкъ турсун кёлюгюзде,
Джюрекде джашасын мен айтхан тилекле.

Биригизни да чырт джокъламасынла:
Къызгъанчлыкъ, джаулуку, харамлыкъ,
зарлыкъ,

Дуния сизге тарлыкъ этсе да,
Баш нюзюрюгюз болсун адамлыкъ...

Мен кетеме кириб сууукъ къабыргъа,
Къояма сизге ёшон джылыуун.
Кесингдеча къара дуния бушуугъа,
Анангыча ангыла джерни джарсыуун.

ЭСКИ ДЖЫРГЪА ТЫНГЫЛАЙ...

Эй эски джыр, «Эмина!»
Ауазыма бир тынгыла.
Сенде болгъан ол къайгъыла
Джетмесинле таб къанлыма...

Келген эдиле таулула
Джамагъат элде джашаргъа.
«Ой, гар Басхандан джол салыб,
Муху будайын ашаргъа...»

«Ашхы умутха» алданган
Аз тюл эдиле адамла,
Насыбха не болалмай,
Къара джер тутуб къалгъанла.

Эмина ауруу къозгъалыб,
Къартны да, джашны да терк джыкъды.
Межгит, къуран болушмай,
Джер джарылыб—джерк чыкъды...

Кёб дарий, джибек бермесе,
Афенди ёлюк джуумады.
Биреу: «Ол шейитди» десе,
Джерге басдырылмай къалды...

Тау эллене бир талайын,
Эмина тийиб, сёл этди.
Адамларын, малларын да
Шам Тебердини къуу этди...

Сууча шууулдай оздула
Джашаудан кери тот джылла.
Кюнлери ёте зауукъда,
Рахатлыдыла таулула.

Джашнайды Теберди эли,
Кёк табигъатны къойнунда.
Бек джарыкъды оюму, кёлю,
Насыб бюртюгю къолунда.

Тау джитилени кюн ийнакълай,
Келеди джайы, къачы,
Джалкъасын аязчыкъ сылай,
Сейирди ёзенни джазы.

Булутлагъа бёркю тие,
Сыбызгъы согъады къойчу.
Къашла тюбюнден нюр теге,
Нинар джырлайды саууучу...

Тау эллени юлгюсюдю,
Джашнайды бюгюн Теберди,
Кимге да дарман болады,
Тылпыуу «джандет» бу джерни.

Эй, эски джыр сен, «Эмина!»
Джаш ауазыма бир тынгыла.
Озгъан ёмюрде къайгъыла
Сагъынылалла таурухда.

Д Ж О Л

Босагъадан атлай, къайры эсе да
Элтеди бизни узакъгъа бир джол.
Тартады огъурлу джол, насыблы джол,
Таза, букъулу эсе да—сейир джол.

Ёрлетед таугъа, чыгъарад космосха,
Бараса аны бла сууну джагъасын.

Джолукъдурад тенгге, тюбетед тосха,
Элтеди кёб джерге шахарны орамын.

Къайры элтсе да, огъургъа элтсин,
Тюзню, тенгизни, джазыуну арасын.
Къайры элтсе да, неге тюбетсе да:
Адамла, дайым сизге джарасын!

СЕНСИЗ БОЛАЛМАЙМА...

Огъай, джаным, не дыгалас этсем да,
Сенсиз кечиниб чыртда болалмайма.
Сени элемей бир кюн къалсам а,
Санга таралыб чыдааялмайма...

Хар къарамынгы, атламынгы да
Тюнюмде, тюшюмде ариу кёреме.
Дунияны зауугъу—ма суймекликни
Сенден сингнгенин, ариуум, билеме...

Т Ю З Л Ю К

Отда да кюймез,
Бычакъ да кесмез,
Зорлукъгъа сатылыб,
Тас болуб кетмез.

Къурчдан да къаты,
Кюнден да джарыкъ,
Джашауну дамы —
Тюзлюкдю аты.

КЪАЙТДЫМ САНГА...

Къыйналла мени сууукъ сёзлеринг,
Алай оюм этдим: унутайым сени.
Узайыб тебретим мен сенден кери,
Чакъырсанг да къайтмазча бери.

Кече да бара, кюндюз да барама,
Тенгизден, таудан, тюзден да ётеме.
Джерни джети къатын ётгенча болама,
Къарасам: босагъанга тюшюб турама...

КЁРГЕНИМДЕ..

Кёргенимде гокка хансланы
Буз уруб мууал болгъанларын,
Къолумдан келсе, дедим, джерден
Хынылыкъны къоратырыгъем барын...

Кёргенимде учхан джулдузну
Кёз къарамымдан тас болгъанын:
Сагъыш этдим: мындан ары, ариуум,
Тенглешдирмезге сени бла ариулугъун...

Кёргенимде гоккалача тёгюлюб
Сабийле арбазда ойнагъанларын;
Ачлыкъ сынамай анала,
Сынасынла дедим, аланы къууанчларын.

ШКОК АТЫЛДЫ...

Чегетде шок атылган таууш эшитилди,
Джюзген окъ барыб неге эсе да тийди.
Ташхамы, хансхамы, терекгеми тийди,
Огъесе къанатлыгъа, джаныуаргъамы тийди...

Не кимни эсе да муратын толтурду,
Кимге эсе да ауур къайгъы салды ол окъ.
Арабин, къайсы джанлыны ол джолун кесди,
Огъесе аны агханны этдими ол токъ?!

ИЗЛЕЙМЕ САНЫМА ТИРИЛИК

Унутмайма айтычусун анамы:
Биреуден махтау излеме, джукъ тилеме,
Малкёзлюк а — джаууду адамланы,
Ол сёзлени тюз болганларын сеземе.

Бююн огъунакъ джашауума оюм эте,
Аны сыйдам болмагъанын кёреме.
Он бармакъларымы къыйыналарын бере,
Халкъыма халал къуллукъ мен этеме.

Сукъланмайма гыб-гыб эте джашагъаннга,
Биреуню къыйынын юзюб ашагъаннга,
Бара барса тирелир ол бир джаргъа,
Джылла узуну джыйгъанын къусаргъа...

Тилеймейме кесиме табсыныб ёнкюч:
Джугьутурдан — ёхтемлик, чыкъдан
кирсизлик,
Таудан мийиклик, ёмюрден—ёмюрлюк,
Излейме: рахатлыкъ, саныма—тирилик!

ТЁРТТИЗГИНЛЕ

Билялмагъан эсенг джашауунгда
Сокъурну, сангырауну да джарсыуун,
Ангылармыса ёмюрюнгде
Насыбны, бушууну да татыуун.

* * *

Дуннягъа алай джаратылабыз:
Биреулен алгъа, биреулен а артха.
Аиа къолдан туз-дам ашайбыз,
Къаллай ыз къоябыз джашауубузда?

* * *

Хыянат джетиб адам ауушса,
Замансыз, джашлай кетди, дейдиле,
Къыйынлыкъ неден джетгенин унутуб,
«Аджалы алай болур эди», дейдиле.

* * *

Биреую мыдахлыгъын кёрсем,
Аны бла тенгликге мен да джарсыйма.
Джюрекни джылыуун узата,
Ашхы оюмуму да анга айтама.

* * *

— Ишингден, джашауунгдан хапар айтчы,
Ауазынг керекди биреуге,— дедим мен.
Онгсунмай: «Сёленалалыкъ тюлме», —
дединг, —
Былай нек ыйлыкдынг ана тилге сен?!

* * *

Тепси төгерекде олтурсанг,
Къуру да махтау берелле сениге.
Бююн а унутуб къойгъанла,
Кёл этерге кюреш кесинге!..

* * *

Толкъун кёб ташны быргъайды джагъагъа,
Мынчакълача, ариу тизиледиле.
Алагъа оюм этиб къараб турсанг,
Энчи тамгъалары кёрюнедиле.

* * *

Алгъын этген игиликни унутдунг,
Тюненегин энди эсгердинг эсенг а.
Огъай. Бююннгюню да эрлай унутдунг,
Тамбла игилигими билир эсенг а?..

* * *

«Таш бла ургъанны аш бла ур»,—деб
Айтылады бизни тау халкъда.
Биреу аманлыкъ этди эсе,
Дерт тутуб турма сен артда.

* * *

Мен эсими билген кюнюмден башлаб,
Ангыладым Джуртсуз насыб келмезин.
Джазыу джолу мени къайры элтсе да,
Ата джуртну джюрегимден тебмезин!.

* * *

Озгъан кюнюнг зыраф кетди эсе,
Къайтармазса энди ызына.
Джуртунга хайырынг тиер ючюн,
Бюгюн огъуна къайгъыр тамблагъа.

* * *

Джюрегими къанын сыгъыб,
Минг джыр джазсам да санга,
Ата джуртум, борчлума
Къуру да сени аллынгада.

* * *

Джаш джюрекни элтиб отха атсам да,
Эритмез, эритгенча сёзлеринг.
Отну алыб кёкюрегиме бассам да,
Кюйдюрмез эд, кюйдюргенча кёзлеринг.

* * *

Кёкде учхан къанатлыны,
Аны да барды джаны.
Тюзде ёсген гокка хансны,
Аны да барды джазыуу.

* * *

Ата джуртум, сенде тууб ёсгенме,
Мамырлыкпы бешигине бёлениб,
Топрагыны уппа эте джашайма,
Джазыума разы болуб, кёллениб.

* * *

Баш урмайма, алданмайма
Тыш ариулугъунга.
Сукъланама, термиле
Бар адамлыгъынга.

* * *

Къыш сууукъду, —
Юшютед, бузлайды бет, къол,
Алай а чырт буз болмаз
Джюрекден джюрекге джол!

БАШЛАРЫ

Турналы тауларым

Къарачайым	7
Россиягъа джырлайма	8
Хорламцы келтирген аталагъа	9
Джуртума	10
Къалай ариуду джерибиз	12
Къалай бек ушайла анама	13
Малкъар таула	14
Садам джацшагъан джериме	15
Чадаев эли	16
Анамы эртдени	18
Умаргъа	19
«Кече да, кюн да...»	20
Ол кертн да адамлыкны шартыды	21
Тенгими сёзю	22
Акъ кечеле	23
Хурзукчу къызы джыры	24
Къайсы джерденсе	25
Ала кёзлерим айтырла	26
Кёрюндю меннге суймеклик алай	28
Огъурлу къарамынг	28
«Сакъла», дегененг	29
Сакълаула	30

«Эсгериб джюрю...»	31
Саггышла бередиле кьанатла	31
«Джанил кырдыклы солумлагъа»	32
Тиширыу кёзле	32
Аплы кечеле. Джыр	33
Аймёлек. Джыр	34
Унутма мени	35

Кёзлеу

Ленини юсюнден саггышла	37
Сен болганса, партия	39
Тулпар аскерибиз	40
Комсомол	40
Сакъ болсунла балала!	41
Джашау	42
Анам, санга	42
«Эртденликде ийнакъ кьуруб»	43
Джаш сапларым, эринмегиз!	44
«Деу кьралымда сабийликин...»	44
«Гоначкыр таланы джеринде...»	45
«Кюн барады ташая уясына»	46
Ан булутха киргенлей	46
Джашайса	47
Теберди	48
Кьобан	49
Ай	50
Ёмюрлюк таууш (Поэма)	51

Кьанатлы танг

Сабийлигиме кьайта	60
Келини тебсеюу. Джыр	61
Этда бир танг атханды кьралыма	62
Джюрегимден айталсам	63
«Биринчи суймеклик»	64

Сюймеклик тилде	64
Сёлешселе сүйгенле	65
Джангыз кесинге. Джыр	66
Сен эсима тюшгенлей. Джыр.	68
Къанатлычыкъ	70
Сюеме ана тилми	71
Тилейме сенден	71
Къайдан билirse	72
Танышдыкъ тойда	73
Ананы сагышлары	74
Сукъланмайма	76
Мен озуб бара орамда	76
Джюрегингдеи къайшаб чыкъган сёзлеринг	77
Санга джыр, гюлле да элтirme	78
Хар затны барды джаны	78
Джашау	79
Доммайда сакълайма	80
Сау болугъуз, орус адамла	81
Амманы осияты	82
Эски джыргъа тынгылай	83
Джол	85
Сенсиз болалмайма	86
Тюзлюк	86
Къайтдым санга	87
Кёргенимде	87
Шок атылды	88
Излейме саныма тирилик	88
Тёрттизгиле	89

ИБ 1817

КРЫЛАТАЯ ЗАРЯ

С т и х и

На карачаевском языке

Редактор А. П. Кубанов

Художник В. В. Сиротина

Худ. редактор Л. А. Асланова

Техн. редактор З. Т. Агирбова

Корректоры З. М. Козбаева, К. А. Салпагарова

Сдано в набор 28.03.85.

Подписано к печати 19.07.85.

ВУ 76707. Формат 60x90¹/₃₂.

Бумага тип. № 1. Гарнитура литерат.

Печать высокая.

Усл. п. л. 3,0. Усл. кр.-отт. 3,0. Уч. изд. л. 3,0.

Тираж 1000 экз. Заказ № 1901. Цена 30 коп.

Карачаево-Черкесское отделение

Ставропольского книжного издательства,

357100, Черкесск, пл. Кирова, 23, Дом печати.

Карачасво-Черкесская укрупненная типография,

357100, Черкесск, Первомайская, 17

30 к.